

SURİYE SİLAHLI İSLAMCI MUHALEFETİNDE SON BİRLEŞMELER

Genel olarak Selefi itikada sahip gruptan müteşekkil ilk trend, el-Kaide ideolojisi doğrultusunda veya ona yakın 'küresel cihadi' gayeler taşımakta ve çok sayıda yabancı savaşıyı içine almakta. Bu eğilimi temsil eden en büyük grup, eski ismiyle Nusra oluşumu. Diğer trend ise neredeyse tamamen yerel dinamiklere dayanmakta ve sadece Suriye'ye odaklanmakta. En güçlü biçimde Ahrarü's-Şam'da kendini gösteren bu eğilim de ilki gibi İslami bir yönetimi amaçlıyor, fakat İhvan-ı Müslimin veya Hamas'ı andıran daha çoğulcu ve orta yolcu bir siyasi programı öngörüyor.

Mehmet Ali BÜYÜKKARA

Suriye'de rejim karşıtı silahlı muhalefet, kimi ulusal kimi mahalli nitelikli irili ufaklı onlarca gruptan oluşmakta. İslamcı veya 'cihadi' olarak vasıflanacak organizasyonlar bunların büyük kısmını teşkil ediyor. IŞİD'i ayrı tutarak ve grup kimliklerini hesaba katmadan bunları iki ayrı trend üzerinde konumlandırmak mümkün. Genel olarak Selefi itikada sahip gruptan müteşekkil ilk trend, el-Kaide ideolojisi doğrultusunda veya ona yakın 'küresel cihadi' gayeler taşımakta ve çok sayıda yabancı savaşıyı içine almakta. Bu eğilimi temsil eden en büyük grup, eski ismiyle Nusra oluşumu. Diğer trend ise neredeyse tamamen yerel dinamiklere dayanmakta ve sadece Suriye'ye odaklanmakta. En güçlü biçimde Ahrarü's-Şam'da kendini gösteren bu eğilim de ilki gibi İslami bir yönetimi amaçlıyor, fakat İhvan-ı Müslimin veya Hamas'ı andıran daha çoğulcu ve orta yolcu bir siyasi programı öngörüyor.

Bunlar dışında Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) bileşenleri gibi, tek amaçları Esad rejimini düşürerek demokratik bir devleti

ikame etmek isteyen kimi seküler karakterli kimi ise İslamcı eğilimlere sahip çeşitli organizasyonlar mevcut. Türkiye'nin Fırat Kalkanı hareketini büyük ölçüde bu gruplarla yürütmesi, aslında alternatif Suriye ordusu olarak ilk çıkışını yapan ama uzun süredir işlevsiz olan ÖSO'ya yeniden canlılık kazandırdı.

Bu trendler üzerindeki örgütler kuşkusuz rejime karşı mücadelede çoğu zaman beraber hareket ediyorlar. Geçmiş iki yılı bulan İdlib'in özgürleştirilmesi bu tür bir işbirliğinin en bariz neticesi. Fakat farklı eğilimlere sahip olmaları dolayısıyla kendi aralarında yer yer sert ve kanlı çatışmalar da vaki oluyor. 2016 sonbaharından bugüne yaşanan gelişmeler, çok parçalı İslamcı muhalefette ilginç toparlanmalara yol açtı. Söz konusu trendler üzerindeki birçok silahlı örgüt kendi eğilimlerine uygun şekilde bütünleşmeye gitti. Bu birleşmelere bazı ÖSO bileşenleri de katıldı. Suriye iç savaşındaki bu önemli merhalenin arkasındaki nedenleri şu şekilde sıralamak mümkün:

Fırat Kalkanı

Türkiye'nin 2016 Ağustos'unda ÖSO adı altındaki gruplarla başlattığı Fırat Kalkanı hareketi ve bunun arkasından gelen Astana barış görüşmeleri İslamcı muhalefetteki ayrışmaları tetikleyen önemli bir unsur oldu. Ahrarü's-Şam ile İhvan çizgisinde olduğu bilinen Feylakü's-Şam birlikleri bu operasyonun önemli aşamalarına ciddi destek verdiler. Bu iki grup Rusya-İran-Rejim ittifakının büyük söz sahibi olduğu Astana toplantılarına kendi prensiplerini ileri sürerek katılmadılar; fakat hayırlı gelişmeler umduklarını ve ÖSO'nun her zaman yanında olduklarını açıklamaktan imtina etmediler.

Astana'da rejimle aynı masaya oturulması ve ateşkes kararı özellikle 'cihadi' gruplar tarafından Suriye davasına bir hıyanet olarak değerlendirildi. Taşımakta olduğu Nusra örgüt kimliğini feshederek el-Kaide ile bağlarını kopardığını ilan eden ama ideolojisini terk ettiğine dair bir belirti vermeyen Şam'ın Fethi Cephesi bu karşıtlığın en görünür aktörü oldu. Hatta bu konu bazı Selefi şeyhler tarafından

dini bir içerikte değerlendirildi. Rusya'yla el ele IŞİD'e yapılan bu operasyona tahammül edemeyen Ebu Muhammed Makdisi, Fırat Kalkanı'na katılmaya cevaz veren ulemaya bu fetvalarını geri çekmeleri çağrısında bulundu. Ebu Katade ise daha ileri giderek Türk bayrağı altında savaşmanın irtidat ve küfür olduğunu ilan etti.

Halep'in Düşmesi

Kuşatma altındaki Halep'in Aralık 2016'da tümüyle rejim güçlerinin eline geçmesi İslamcı muhalefette ağır bir travmaya sebep oldu. Cihadi örgütler bilhassa Ahrar ve Feylak'ı hedef göstererek onları Fırat Kalkanı uğruna Halep'i boşlamakla suçladılar. Bu gerginlik İslamcı örgütlerin işbirliğiyle korunup yönetilen İdlib'de gruplar arası çatışmaları tetikledi. Şam'ın Fethi Cephesi'nin saldırısına uğrayan ve kayıplar veren, başını Ceyşü'l-Mücâhidîn'in çektiği altı grup 25 Ocak'ta Ahrar'ın himayesine girerek kendilerini koruma altına aldı. Aslında bu olay konumuz olan birleşmelerin ilk aşamasını teşkil ediyordu ve gevşek dokulu geniş ittifakların da sonunu belirliyordu. Farklı trendleri bir araya getirerek İdlib'in fethini sağlamış olan geniş çaplı Fetih Ordusu (Ceyşü'l-Feth) ittifakı böylece ömrünü tamamlamış oluyordu.

Alimler de bu ayrışmalar ve yeni birleşmelerde pozisyon aldılar. İstanbul merkezli faaliyet yürüten Suriye İslam Konseyi, Şam'ın Fethi Cephesi'ni "aşırılar ve haddi aşanlar" olarak vasıflandırdı. Bu cemaatle beraber hareket etmenin haram olduğunu bildirdi ve onlardan gelecek kötülükler için tıpkı IŞİD'e karşı yapıldığı gibi savaşılması gerektiğini belirtti. Diğer cephede ise

Makdisi'nin, Türkiye'yle işbirliğini ima ederek Ahrar'ın "tağut yolunda savaştığını" söylemesi, çoğu çevreler tarafından Ahrarü'ş-Şam grubunun tekfiri şeklinde anlaşıldı.

Ahrarü'ş-Şam - Cundü'l-Aksa Savaşı

Diğer muhalif gruplara yönelik bombalı araç saldırıları yapmak, suikastlar tertip etmek, savaş ganimetlerini ortaklarıyla paylaşmamak benzeri cürümlerin sahibi olduğu bildirilen Aksa grubuna yönelik Ahrar'ın 2016 Ekim ayında başlattığı geniş çaplı operasyon diğer bir faktör olarak değerlendirilebilir. 60 kadar muhalif grup bu olayda Ahrar'a destek vermişti. Şam'ın Fethi Cephesi ise tarafsız kalmış, arabulucu rolünü üstlenmişti. Bu girişim sonuç vermiş, çatışmalar durmuş, akabinde ise Aksa, çatışmayı sürdüren görece küçük bir grup hariç, Şam'ın Fethi Cephesi'ne biat etmiş, bağlılık bildirmişti.

Ahrar'ın "IŞİD'in kuyruğu" adını verdiği Aksa grubu bu biate rağmen rahat durmadı. Tacizkar davranışları Şam'ın Fethi Cephesi tarafından biat akdinin ihlali olarak anlaşıldı, grup cezalandırıldı ve bünyeden atıldı (2017 Ocak sonu). Baştan beri ayrı kalan grup ise kendisine Livaü'l-Aksa adını vererek Hama ve İdlib çevresinde muhaliflere saldırılarını artırdı. Esir aldığı çeşitli gruplara mensup 150'den fazla tutsağı infaz etmesi IŞİD yöntemlerini hatırlatan menfur bir olaydı. Zaten bunun ardından Liva kendini korumak için IŞİD'e bağlandığını ilan etti. Şam'ın Fethi Cephesi başta olmak üzere İslamcı ve cihadi gruplar Liva'yı bölgeden tamamen sürüp çıkarttılar. Aşırıların tasfiye edildiği bu hadise, Selefi cihadi trend üzerindeki grupların bilahare birleşmesi için daha uygun

ve temiz bir zemin sağladı. Artık kimse Afganistan iç savaşını hatırlatan böyle olayların tekrür etmesini istemiyordu. Daha ötesi, iki ana trendin iki ana örgütü arasında, yani Şam'ın Fethi Cephesi ile Ahrar arasında kalıcı bir ittifakın oluşması arzu ediliyordu. Zira 'Suriye devrimi' çöküşe geçmişti.

Arzulanan bu birleşme gerçekleşmedi. Kuzey Suriye'deki eski Fetih Ordusu ittifakının mimarlarından Suudili şeyh Abdullah el-Muhaysini "büyük gayret ve özverilerine rağmen" bu inisiyatifin sonuç vermediğini ilan etti. Süreç içinde Ahrar'ın böyle bir birleşmeye mevcut şartlarda pek istekli ve hazır olmadığı gözlemlendi. Ahrar'ın çekinceleri anlaşılırdı. Öncelikle, el-Kaide'den koptuğunu deklare etmesine rağmen terörlülerinin en üstündeki yerini muhafaza eden Şam'ın Fethi Cephesi'yle aynı kulvara girmek istemedi. Genellikle kendisiyle beraber hareket eden Feylak ve ÖSO bileşenleri gibi önemli grupların desteğini kaybetme riski de yüksekti. Başta Türkiye ve Suudi Arabistan olmak üzere uluslararası aktörlerle olan ilişkisi ve mevcut siyasal meşruiyeti bundan büyük zarar görecekti. Fakat bu geri duruşun Ahrar'a ciddi bir maliyeti de oldu. Ahrar'ın bünyesindeki 'cihadi unsurlar' yüksek gayeler güden bu inisiyatifin başarısızlığından kendi liderliklerini sorumlu tuttular. Ahrar'ın eski emiri Ebu Cabir lakaplı Haşim eş-Şeyh örgütten ayrıldığını duyurdu. Bunu başka kopuşlar izledi.

Yeni Birleşmelerin Mahiyeti

Birleşmenin tahakkuk etmemesi nedeniyle özellikle İdlib ve civarında iç çatışma riskinin fevkalade yükselmesi yeni bir inisiyatifin doğal olarak ortaya çıkardı. Zaten Ahrar'a katılan altı grup bunun

ilk adımını atmıştı. Meydana gelen kutuplaşma diğer trend içinde Ocak ayı sonunda Tahrirü's-Şam Heyeti'ni doğurdu. Nusra'yla başlayan, Şam'ın Fethi Cephesi ile devam eden örgüt kendisini feshettiğini ve Tahrir çatısı altında yeni bir birleşik yapı teşkil ettiğini ilan etti. Ahrar'ın eski emiri Ebu Cabir bu oluşumun başına getirildi. Askeri emir ise Nusra'nın kurucusu ve Şam'ın Fethi Cephesi'nin eski lideri Ebu Muhammed Cevlani oldu.

Çoğunluğu cihadi trende yakın irili ufaklı birçok örgüt kendilerini feshederek bu çatı oluşuma biat etti. Bu polarizasyon diğer tarafta da tesirini gösterdi. İçlerinde ÖSO gruplarının da olduğu yapılar Ebu Ammar liderliğindeki Ahrar'a dahil oldular. Biatler birbirini izledi, savaş alanlarında ciddi bir örgütsel toparlanma yaşandı. Tahrir'in başında Ebu Cabir gibi dengeli bir liderin bulunması gergin atmosferi yumuşatmıştı. Ebu Ammar, Tahrir aleyhine konuşmayı kendi örgütüne yasakladı. Ebu Cabir ise esas meselelerinin Suriye rejimi olduğunu vurguladı. Nusra şeyhlerinin ve Makdisi gibi figürlerin sık sık üst perdeden gündeme getirdikleri ayrıştırıcı dini ve siyasi argümanlardan özenle uzak durdu. Bu yeni durumun en önemli kazanımı, iki trend üzerindeki gruplar arasında vuku bulan silahlı çatışmaların büyük ölçüde sona ermesi oldu.

Polarizasyonun temin ettiği iki ayrı birleşme Suriye silahlı muhalefetinin hacim bakımından iki ana omurgasını oluşturdu. İlk trend üzerindeki gruplar çoğunlukla Tahrir'e, ikinci trend üzerindeki de genellikle Ahrar'a katıldılar. İlk trende yakın olan Türkistan İslam Cemaati bağımsız kalma kararı verdi. El-Kaide ve Taliban'la birlikte çalışan Afganistan'daki merkez, bu yönde bir tercihte bulunmuştu.

Bağımsızlığı tercih edenlerden diğeri ikinci trend üzerindeki Feylakü's-Şam grubuydu. Güçlü örgütlerden olan bu grup Ahrar'a katılmayı şimdilik istemedi. Bu arada Nureddin Zengi Hareketi'nde olduğu gibi ikiye bölünerek yeni çatılara katılım sağlayan gruplar da oldu. Ahrar'ın bu örgütsel kutuplaşmadan zararlı çıktığı, insan kaynağının önemli kısmını Tahrir'e kaptırdığı yer yer ifade edilmekle birlikte, bağımsız gözlemciler bunun doğru olmadığını söylemekte. Ahrar, sadece 955 mücahidin bu süreçte kendisini terk ettiğini fakat yeni katılımlarla bu zafiyeti fazlasıyla telafi ettiğini duyurdu.

Birleşmelerin Geleceği

Şüphesiz bu birleşmeler Suriye muhalefetini geçmişe kıyasla daha da güçlendirdi. Ancak çatı yapılanmalara özgü kırılma ve hassasiyet tabii ki muhtemel riskleri belli ediyor. Çoğu ideolojik ve teorik temelli ama pratiğe hızla dönüşebilecek bu riskleri aslında ulema üzerinden izlemek mümkün. Tüm şeyhler Muhaysini gibi yeni durumu ümit ve sevinçle karşılamadı. Nusra'nın şeyhlerinden Dr. Sami el-Uraydi Tahrir oluşumuna katılmayı ilk baştan reddetti. Başta bu oluşumu tebrik eden ve katılım çağrısı yapan Makdisi de bilahare pozisyonunu değiştirdi. Ona göre Tahrir bu yeni birleşmelerle birlikte ta el-Kaide'den kopmasıyla başlayan *temyi*' yani yumuşama sürecinde makbul olmayan bir raddeye varmış, asliyetini kaybetmiş ve tevhid ilkelerinden taviz verip hale gelmişti. Makdisi'ye göre yumuşama ve ılımlılık, aşırılık kadar zararlıydı. Ebu Katade ise sanki tümüyle ümidini yitirmiş bir ruh hali içinde cihadi davanın riyasetinin layık ve ehil olmayan ellere geçeceğini dile getirdi. Mücahitlerin

bundan sonra "Yezid b. Muaviye gibi birinin emrinde cihat edip sevabını Allah'tan bekleyen insanlar" mesabesinde olacaklarını ifade etti.

Tüm bunlar Tahrir'in 'yozlaşmasına' gösterilen tepkilerdi. Fakat yine Tahrir içinde ters yönde bir tepkinin de oluştuğunu gözlemliyoruz. Bu rahatsızlık Abdürrezzak el-Mehdi'nin Tahrir'den ayrıldığını açıklamasıyla konuşulur hale geldi. Muhaysini ile beraber temelini attıkları Tahrir'den Şeyh Abdürrezzak'ı kısa sürede uzaklaştıran ve Ahrar'a geri dönüşünü sağlayan faktör, Tahrir'e Nusra'dan tevarüs eden bazı aşırılıkların hiç törpülenmeden varlığını sürdürmesiydi.

Şeyhlerin söz konusu tavırları ve hayal kırıklıkları tabandaki eğilimleri de gözler önüne seriyor. Anlaşılan o ki ana unsurunu eski Nusra'nın oluşturduğu Tahrir içinde Cihadi Selefililiğin malum mizacı yer yer uç veriyor. İster istemez bunlar söz ve eylemlere yansıyor. Bu hareketleri aşırılık gören Tahrir içindeki bazı yeni unsurlar bunlara tahammül etmekte zorlanıyor. Ya Ebu Cabir - Cevlani ikilisi bu çelişkiyi başarıyla yönetecek, ya da iş olacağına varacak ve herkes eski evine dönecek. Burada Cevlani'nin duruşu sanırım daha belirleyici olacak. Eski el-Kaideci Cevlani bakalım nasıl tavrı alacak? Fitnenin en çetinine İŞİD üzerinden maruz kalan Cevlani bu deneyimini önemseyerek Suriye davasını öncelersene, örgütünden belki bir 'küçük İŞİD' çıkıp kopacak. Fakat geniş İslamcı muhalefetle daha ileri ittifakların kapısı açık kalacak. Aksi takdirde ise, bugün gelinen noktanın tam tersine, daha ileri iç bölünme ve çatışmaların müsebbibi olacak. ○

Prof. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi